

Klasik Psikoloji Tarihi

Antik Çağdan Modern Dönemin Eşiğine

M.Ö. 1500 – M.S. 1850

Hint · İran · Yunan · İslam · Batı

Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI

Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI

KLASİK PSİKOLOJİ TARİHİ
Antik Çağdan Modern Dönemin Eşiğine
M.Ö. 1500 – M.S. 1850
Hint · İran · Yunan · İslam · Batı

ISBN 978-625-8789-12-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ağustos 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Özgürel
Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

TEŞEKKÜR

Bu kitap, yalnızca bir yazarın değil; binlerce yıllık entelektüel bir yolculuğun birikimiyle varlık kazandı. O yolculukta hem beni taşıyan taşımayan hem de yoran yormayan pek çok insana ve kaynağa içtenlikle minnettarım.

Her şeyden önce, bu çalışmaya ilham veren büyük düşünürlere teşekkür etmekle başlamalıyım. M.Ö. 6. yüzyılda İyonya kıyılarında ‘her şeyin özü nedir?’ diye soran Tales’ten, 19. yüzyılda Leipzig’de insanın iç dünyasını ölçmeye çalışan Wundt’a uzanan zincirde her halka bu kitabın bir sayfasına, bir paragrafına can verdi. Özellikle adları uzun yıllardır Batı psikoloji tarihinin dışında tutulmuş olan el-Kindi, İbn Sina, İbn Heysem, el-Gazali ve İbn Haldun gibi büyük akıllara; onların mirasını titizlikle koruyan ve akademik dünyaya kazandıran araştırmacılara ayrıca minnet duyuyorum. Elbette bunda Erzincan Üniversitesi (kurucu rektörümüz rahmetli Prof. Dr. Erdoğan Büyükkasap’a rahmet olsun) Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilimdalının ilk mezunlarından Yüksek Lisans danışmanlığını yaptığım ve bir çok esere beraber imza attığım meslektaşım Öğr. Gör. Uzm. Psk. Danışman Zeynep Çiftci’nin de sorgulayan, yön açan sorularının etkisi var özel bir teşekkür de kendisine etmeliyim. Yıldızındaki fâz hiç sönmesin. İsimlere gelince Prof. Dr. Bünyamin Çetinkaya mihmandarıma da yön gösterici motive edici üstatlığı için teşekkür ederim. Galiba geride kalan 45 binden fazla öğrencimin ve etkileşime girdiğim hocalarımı saymam kitabın içeriğinden daha fazla olacağı için onlara da ayrı ayrı teşekkür ederim. Burada ismini anmaktan gurur duyacağım birebir olmasa da yayınları ve diğer etkileşimleri ile katkıları olan Prof. Dr. Kemal Sayar, Prof. Dr. Erol Göka, Prof. Dr. Nizamettin Parlak, Prof. Dr. İbrahim Kalın, Prof. Dr. Mehmet Gülmez, Prof. Dr. Tahir Özakkaş ve Bütüncül terapi ailesine, Prof. Dr. Sırrı Akbaba, Dr. İbrahim Bilgen ve Act ailesine, yayınları ile içeriği zenginleştiren Kültür Bakanlığı Yazma Eserler Kurumuna ve çalışanlarına ve adını şu an saymadığım ve gelişmeye fayda sağlayan maddi manevi tüm şahsiyetlere de teşekkür ederim sizlere müteşekkirim.

Duane P. Schultz ve Sydney Ellen Schultz’un Modern Psikoloji Tarihi adlı eserine özel bir teşekkür borçluyum. Bu kitap, tarihin nasıl yazılacağını, bir düşünürün hem döneminin içinden hem de geleceğin gözleriyle nasıl değerlendireceğini gösterdi. Bu örnek olmadan elinizdeki eser çok farklı, çok daha yüzeysel bir biçim alırdı.

Akademik çalışmalarımın her aşamasında soru sormayı, sorgulamayı ve yazmayı anlam dolu kılan okuyucu ve öğrencilerime teşekkür ederim. Psikoloji

tarihini gerçekten merak eden; ‘neden böyle oldu?’ sorusunu ‘nasıl oldu?’ kadar önemseyen zihinler, bu çalışmanın yazılmasının en derin gerekçesidir.

Hayatımın her köşesinde varlığını hissettiren ve bana düşünmek için alan açan eşime ve çocuklarıma ve her zaman motivasyon sağlayan kardeşlerim ve ailelerine yani geniş aileme, manevi hayatı ile her zaman örnek olan Rahmetli anama, uzun sağlıklı ömürler dilediğim başımızdaki Babama, Fatih Güven ve Möhrettin Ejder’e, başta Prof. Dr. Yener Özen, Hasan Bacanlı, İbrahim E. Özgüven, Yadigar Kılıççı, Muhittin Aşkın gibi rahmet ile andığım hocalarıma ve dostlarıma; beni sabırla dinleyen dualarıma, bazen çok erken kalkan ofis lambalarıma, çay bardaklarıma ve dolup taşan not defterlerime de teşekkür ederim. Ayrı bir teşekkür de Başta Sunay Bey olmak üzere her bir emeğin ucunda olan PEGEM akademi ailesine.

Son olarak, bu kitabın okuyucusuna teşekkür ederim. Psikoloji tarihini okumak, salt geçmişe duyulan nostalji değildir; insanı anlamanın farklı biçimlerinin birbirleriyle nasıl konuştuğunu görmektir. Eğer bu satırlar, düşünce tarihinin herhangi bir figüründe kendinizden bir şeyler bulmanıza vesile olduysa; kitabın amacına ulaştığını düşünürüm. Ez cümle iyiki ve keşkelerime... Fikoca

Fikret Gülaçtı

Erzincan, 2025-2026

www.profdrfikretgulacti.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkışından önceki uzun ve zengin düşünce tarihini ele almaktadır. M.Ö. 1500 civarında Hint kıtasının Vedik geleneğinden başlayarak İran'ın Zerdüştlük ve Maniheizm mirasından, Antik Yunan'dan, Doğu Akdeniz sentezinden, Hristiyan Orta Çağı'ndan, İslam düşüncesinden, Rönesans'tan ve 19. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan bu yolculukta; insan zihnini ve davranışını anlamaya çalışan düşünürlerin hayatları, kavramları ve yöntemleri derinlemesine incelenmiştir.

Bu kitap, geleneksel psikoloji tarihi anlatılarından üç temel noktada ayrılmaktadır. Birincisi, Yunan öncesi havzalar — Hint'in bilinç katmanları ve benliksizlik anlayışı, İran'ın iyilik-kötülük ikileminin insan ruhuna yansımaları, bu iki havzanın Doğu Akdeniz'de buluşması — psikoloji tarihinin ayrılmaz parçaları olarak ele alınmaktadır. İkincisi, İslam düşünürleri izole bir 'altın çağ bloğu' olarak değil; Süryanice Hristiyan çevirmenlerden Latin Averroizm'e, Maimonides'ten Aquinas'a uzanan çok yönlü bir etkileşim ağının aktörleri olarak incelenmektedir. Üçüncüsü, Aydınlanma dönemi tek bir program olarak değil; deist-tabiatçı, spiritüalist-teolojik ve materyalist-mekanik olmak üzere birbirleriyle çatışan ve birbirini tamamlayan üç büyük ruh programının eşzamanlı gelişimi olarak ele alınmaktadır.

Her bölümde düşünürler iki perspektiften değerlendirilmiştir: kendi döneminin entelektüel standartları ve modern psikolojinin kavramsal ölçütleri. Tüm akademik kaynaklar doğrulanmış ve APA 7 formatında sunulmuştur. Schultz ve Schultz'un Modern Psikoloji Tarihi adlı eseri bu çalışmanın hem biçimsel hem içeriksel ilham kaynağı olmuştur.

Umarım bu çalışma, psikolojinin bugünkü sorularının köklerini bulmak isteyen her okuyucu için değerli bir başvuru kaynağı olur.

Fikret Gülaçtı

Erzincan, 2025-2026

KISALTMALAR

ACT: Acceptance and Commitment Therapy (Kabul ve Kararlılık Terapisi)

APA: American Psychological Association

BDT: Bilişsel Davranışçı Terapi

DSM-5: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5. Baskı

fMRI: Functional Magnetic Resonance Imaging

GSR: Galvanic Skin Response

HRV: Heart Rate Variability

MBCT: Mindfulness-Based Cognitive Therapy

MBSR: Mindfulness-Based Stress Reduction

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk

RCT: Randomized Controlled Trial

SPR: Society for Psychical Research

VIA: Values in Action

VMPFC: Ventromedial Prefrontal Cortex

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	iii
Ön Söz.....	v
Kısaltmalar	vi

GİRİŞ

KİTABA GENEL BAKIŞ: KONULAR, BÖLÜMLER VE BİR OKUMA REHBERİ

Bu Kitap Ne Anlatıyor?.....	1
Kitabın Temel İddiası: Psikoloji Tarihi Neden Yeniden Yazılmalı?.....	2
Bölüm 1: Kadim ve Bereketli Havzalar – Ruhun İlk Haritaları (M.Ö. 1500–300)	3
Bölüm 2: Antik Çağ – Psikolojik Düşüncenin Doğuşu (M.Ö. 600–300).....	4
Bölüm 3: Helenistik ve Roma Dönemi (M.Ö. 300 – M.S. 400)	6
Bölüm 4: Erken Orta Çağ – Üç Havzanın Mirası Hristiyan Psikolojisine Dönüşüyor (M.S. 400–900)	7
Bölüm 5: Akdeniz Havzasının Zihinsel Doruğu – Üç Kıta, Bir Düşünce Dalgası (M.S. 800–1703)	8
Bölüm 6: Geç Orta Çağ – Üniversiteler ve Skolastizm (M.S. 1100–1400)	10
Bölüm 7: Rönesans – İnsanın Yeniden Keşfi (M.S. 1400–1600)	11
Bölüm 8: Bilimsel Devrim – Yöntem, Mekanizma ve Zihin (M.S. 1600–1700)	11
Bölüm 9: Aydınlanma Çağı – Ruhun Üç Yolu (M.S. 1650–1800).....	12
Bölüm 10: Bilimsel Psikolojinin Habercileri – Üç Hat, Bir Eşik (M.S. 1800–1850)	14
Bölüm 11: Karşılaştırmalı Analiz – Dört Tipoloji, Beş Aşama, Bir Akış	15
Bu Kitap Nasıl Okunmalı? Üç Okuma Stratejisi	16
Kapanış: Bir Haritanın Daveti	17

1. BÖLÜM

KADİM HAVZALAR – RUHUN İLK HARİTALARI (M.Ö. 1500'DEN M.Ö. 300'E: HİNT, İRAN VE DOĞU AKDENİZ)

Bu Bölümün Amacı: Neden Yunan'dan Önce?	19
Zihinsel Devamlılığın Haritası: Üç Havza, Bir Nehir	20
Hint Havzası: Ruhun Asıl Gerçeklik Olduğu Evren	21

İran Havzası: Ruhun Savaş Alanı Olarak İnsan.....	27
Maniheizm: Evrensel İkilik ve Ruhun Işık-Madde Gerilimi	30
Mazdekizm: Eşitlikçi Ruh ve Toplumsal Psikoloji	32
Doğu Akdeniz Sentezi: Hermetizm, Gnostisizm ve Üç Havzanın Buluşması.....	33
Üç Havzanın Psikolojiye Mirası: Karşılaştırmalı Değerlendirme	35
Bölüm Kaynakçası.....	36

2. BÖLÜM

ANTİK ÇAĞ – PSİKOLOJİK DÜŞÜNCENİN DOĞUŞU (M.Ö. 600 – M.Ö. 300)

Dönemin Genel Panoraması: Felsefe, Ruh Anlayışı ve Bilgi Üretimi.....	38
Tales (M.Ö. yaklaşık 624–546): Madde, Ruh ve Doğacı Açıklama	40
Anaksimenes (M.Ö. yaklaşık 585–528): Hava, Ruh ve Evrensel Bağ	42
Herakleitos (M.Ö. yaklaşık 535–475): Logos, Karşıtlar ve Ruhun Derinliği	44
Empedokles (M.Ö. yaklaşık 490–430): Dört Kök, Sevgi, Çatışma ve Algı	47
Demokritos (M.Ö. yaklaşık 460–370): Atomcu Evren, Maddi Ruh ve Mutluluk Felsefesi.....	50
Hippokrates (M.Ö. yaklaşık 460–370): Tıp, Beyin ve Dört Mizaç Teorisi	53
Sokrates (M.Ö. 469–399): Kendini Bilmek, Erdem ve İçgözlem Yöntemi	57
Platon (M.Ö. 428–348): Ruhun Üçlü Yapısı, İdealar, Bilgi ve Anımsama	60
Aristoteles (M.Ö. 384–322): De Anima, Duyum, Bellek, Duygu ve Aristotelyen Psikolojinin Mirası.....	65
Bölüm Değerlendirmesi: Antik Çağ Psikolojisinin Yöntemi, Mirası ve Sınırlılıkları	70
Bölüm Kaynakçası.....	72

3. BÖLÜM

HELENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ – RUH, ERDEM VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ (M.Ö. 300 – M.S. 400)

Dönemin Genel Panoraması: Siyasi Çöküş, Entelektüel Verimlilik ve Yeni Psikolojik Sorular.....	76
Epikuros (M.Ö. 341–270): Haz, Acıdan Kaçınma, Dostluk ve Psikolojik İyi Oluş.....	77
Stoacılığın Doğuşu: Zenon, Kleanthes ve Khryssippos – Erken Stoa Psikolojisi.....	82

Epiktetos (M.S. yaklaşık 50–135): Özgürlük, Kontrol İkiliği ve Bilişsel Psikolojinin Öncüsü.....	86
Lucius Annaeus Seneca (M.Ö. 4 – M.S. 65): Zaman, Ölüm, Öfke ve Psikolojik Dengelenme Üzerine.....	89
Marküs Aurelius (M.S. 121–180): Bir İmparatorun İçgözlemi ve Uygulamalı Stoa Psikolojisi.....	93
Pyrrhon ve Şüpheciler (M.Ö. 360–M.S. 200): Yargıyı Askıya Almak ve Ruhsal Dinginlik.....	96
Marcus Tullius Cicero (M.Ö. 106–43): Duygu, Psikolojik Acı ve Felsefi Terapi.....	98
Claudius Galenus – Galenos (M.S. 129–216): Beyin, Sinirler, Mizaç ve Tıbbi Psikolojinin Kuruluşu.....	99
Plotinos (M.S. 204–270): Yeni Platonculuk, Ruhun Katmanları ve Bilinç Fenomenolojisi.....	103
Bölüm Değerlendirmesi: Helenistik ve Roma Dönemi Psikolojisinin Yöntemi, Mirası ve Önemi.....	105
Bölüm Kaynakçası.....	107

4. BÖLÜM

ERKEN ORTA ÇAĞ – ÜÇ HAVZANIN MİRASI HRİSTİYAN PSİKOLOJİSİNE DÖNÜŞÜYOR (M.S. 400–900)

Dönemin Genel Panoraması: Bir Sentezin Ağırlığı.....	111
Aurelius Augustinus – Aziz Augustin (M.S. 354–430): Üç Havzanın Mirası, Bir Ruhun Biyografisi.....	112
Anicius Manlius Severinus Boethius (M.S. yaklaşık 480–524): Felsefi Teselli ve Psikolojik Dayanıklılık.....	119
Gregorius Magnus – I. Gregorius (M.S. 540–604): Ahlaki Psikoloji ve Yedi Baş Günahın Sistematizasyonu.....	120
Manastır Geleneği ve Çöl Babaları: Sistematik Öz-Gözlem ve Ruhsal Pratik.....	121
Pseudo-Dionysios Areopagites (M.S. yaklaşık 5–6. yüzyıl): Apofatik Psikoloji ve Bilincin Sınırları.....	122
Bölüm Değerlendirmesi: Erken Orta Çağ'ın Köprü İşlevi.....	123
Bölüm Kaynakçası.....	124

5. BÖLÜM**AKDENİZ HAVZASININ ZİHİNSEL DORUĞU – ÜÇ KITA,
BİR DÜŞÜNCE DALGASI (M.S. 800–1400)**

Çerçeve: Neden ‘İslam Altın Çağı’ Değil?	126
Etkileşim Ağının Haritası: Kim Kimden Aldı, Kime Verdi?.....	127
Tercüme Hareketinin Gerçek Mimarları: Süryanice Hristiyan Kanal.....	128
Musa ibn Meymun (Maimonides): Yahudi Felsefesinin Aynı Havzadaki Sesi.....	129
İbn Rüşd ve Latin Averroizm: İslam’dan Batı’ya En Çarpıcı Aktarım	130
el-Gazali ve Aquinas: İki Din, Bir Soru	130
Dönemin Genel Panoraması: Tercüme Hareketi, Entelektüel İklim ve Yöntemsel Özgünlük.....	131
Ebu Yusuf Yakub ibn İshak el-Kindi (M.S. yaklaşık 801–873)	133
Ebu Zeyd Ahmed ibn Sehl el-Belhi (M.S. yaklaşık 850–934).....	141
Ebu Ali Ahmed ibn Muhammed ibn Miskeveyh (M.S. yaklaşık 932–1030)	144
Yusuf Has Hacib (M.S. yaklaşık 1017–1077)	146
İhvan-ı Safa (M.S. yaklaşık 10. Yüzyıl, Basra).....	148
Ebu Bekir Muhammed ibn Zekeriyya el-Razi (M.S. 854–925)	149
Ebu Nasr Muhammed el-Farabi (M.S. yaklaşık 872–950)	152
Ebu Ali el-Hüseyn ibn Sina – Avicenna (M.S. 980–1037)	157
Ebu Ali el-Hasan ibn el-Hasan ibn el-Heysem – Alhazen (M.S. 965–1040).....	166
Ebu Hamid Muhammed el-Gazali (M.S. 1058–1111).....	170
Ebu Bekir Muhammed ibn Bacce – Avempace (M.S. yaklaşık 1085–1138)	175
İbn Sînâ ile Ayrışma: İslam Düşüncesinde Tek Bir Psikoloji Yoktur	175
Endülüslü Hattı: Paralel Bir Aktarım Kanalı.....	176
Karşılaştırmalı Değerlendirme	177
Kitâbü’n-Nefs: Klasik Dönemin Sistematik Duyu Psikolojisi.....	177
Psikolojinin Bilim İçindeki Yeri: Bir Klasik Dönem Tartışması.....	178
Ebu Bekir Muhammed ibn Tufeyl (M.S. yaklaşık 1105–1185)	180
Ebu’l-Velid Muhammed ibn Rüşd – Averroes (M.S. 1126–1198).....	181
Veliyyüddin Abdurrahman ibn Muhammed ibn Haldun (M.S. 1332–1406)	183
Bölüm Değerlendirmesi: İslam Altın Çağı’nın Yöntemi, Katkısı ve Kalıcı Mirası	186
Şihabeddin Yahya el-Sühreverdi (M.S. 1154–1191).....	188

Muhyiddin Muhammed ibn Ali ibn Arabi (M.S. 1165–1240)	190
Şemseddin Muhammed ibn Ali et-Tebrizi (M.S. yaklaşık 1185–1248)	192
Mevlana Celaleddin Muhammed Rumi (M.S. 1207–1273)	193
Sadreddin Muhammed el-Konevi (M.S. yaklaşık 1207–1274)	195
Hacı Bektaş-ı Veli (M.S. yaklaşık 1209–1271)	196
Yunus Emre (M.S. yaklaşık 1238–1320)	198
Dilin Psikolojik Kayıt Değeri	200
Yaygınlık ve Etki	200
Karşılaştırmalı Değerlendirme	201
Kınalızâde Ali Çelebi (M.S. 1510–1572): Osmanlı Karakter Psikolojisinin Yaygın Metni	201
İbrahim Hakkı Erzurumî (M.S. 1703–1780)	203
Bölüm Kaynakçası	206

6. BÖLÜM

GEÇ ORTA ÇAĞ VE HRİSTİYAN SKOLASTİZMİ – AKIL, İNANÇ VE RUH (M.S. 1100–1400)

Dönemin Genel Panoraması: Üniversitelerin Doğuşu, Aristotelesçiliğin Dönüşü ve Skolastik Yöntem	212
Anselm of Canterbury (M.S. 1033–1109): İnanç ve Akıl, Ontolojik Argüman ve Epistemik Tevazu	213
Albertus Magnus – Büyük Albert (M.S. 1193–1280): Aristoteles'i Keşfetmek, Doğa Bilimi ve Psikolojik Gözlem	214
Thomas Aquinas (M.S. 1225–1274): Hristiyan-Aristotelesçi Sentez ve Kapsamlı Psikoloji Sistemi	216
Roger Bacon (M.S. 1214–1294): DeneySEL Yöntemin Orta Çağ Savunucusu	220
Duns Scotus (M.S. 1266–1308): İrade'nin Üstünlüğü ve Bireysellik	221
William of Ockham (M.S. yaklaşık 1287–1347): Occam'ın Usturası, Nominalizm ve Empirizmin Temeli	222
Bölüm Değerlendirmesi: Geç Orta Çağ'ın Psikolojik Mirası	223
Bölüm Kaynakçası	224

7. BÖLÜM**RÖNESANS DÖNEMİ – İNSANIN YENİDEN KEŞFİ VE PSİKOLOJİK DÜŞÜNCENİN DÖNÜŞÜMÜ (M.S. 1400–1600)**

Dönemin Genel Panoraması: Hümanizm, Birey ve Yeni Bilgi Anlayışı.....	226
Juan Luis Vives (M.S. 1492–1540): Modern Psikolojinin Habercisi ve Empirik Pedagoji	227
Leonardo da Vinci (M.S. 1452–1519): Anatomi, Algı ve Yaratıcı Zihnin Keşfi.....	229
Paracelsus (M.S. 1493–1541): Beden-Ruh Bütünlüğü ve Psikopatolojinin Yeni Çerçevesi	231
Andreas Vesalius (M.S. 1514–1564): Beyin Anatomisi ve Nörobilimin Temeli.....	232
Michel de Montaigne (M.S. 1533–1592): Benlik, İlgözlem ve Kişisel Deneyimin Değeri.....	232
Bölüm Değerlendirmesi: Rönesans'ın Psikolojik Mirası	234
Bölüm Kaynakçası.....	235

8. BÖLÜM**BİLİMSEL DEVRİM ÇAĞI – YÖNTEM, MEKANİZMA VE ZİHNİN (M.S. 1600–1700)**

Dönemin Genel Panoraması: Yeni Dünya Görüşü ve Psikolojik Düşüncenin Dönüşümü	237
Francis Bacon (M.S. 1561–1626): Tümevarım, Önyargılar ve Empirik Yöntemin Manifestosu	238
René Descartes (M.S. 1596–1650): Cogito, Ruh-Beden Düalizmi, Refleks ve Duygular Teorisi.....	240
Thomas Hobbes (M.S. 1588–1679): Materyalizm, Duyum ve Motivasyon	244
Baruch Spinoza (M.S. 1632–1677): Duyguların Geometrisi, Özgür İrade ve Monizm.....	246
John Locke (M.S. 1632–1704): Tabula Rasa, Deneyim ve Bireysel Zihnin Oluşumu	248
Gottfried Wilhelm Leibniz (M.S. 1646–1716): Monadlar, Küçük Algılar ve Bilinçdışının Keşfi	250
Bölüm Değerlendirmesi: Bilimsel Devrim Döneminin Psikolojik Mirası	252
Bölüm Kaynakçası.....	253

9. BÖLÜM

AYDINLANMA ÇAĞI – RUHUN ÜÇ YOLU (M.S. 1650–1800)

Dönemin Genel Panoraması: Akıl, Doğa ve Ruhun Yeniden Tanımlanması	255
Birinci Tip: Deist-Tabiatçı Ruh Anlayışı	257
Kant: Üç Tipoloji Arasındaki Köprü Figür	262
İkinci Tip: Spiritüalist-Teolojik Ruh Programı.....	263
İbrahim Hakkı Erzurumî (M.S. 1703–1780): Aydınlanma'nın Osmanlı Sesi.....	264
Üçüncü Tip: Materyalist-Mekanik Ruh Programı	268
Mesmer ve Sınır Deneyimleri: Üç Tip Arasındaki Gri Alan	270
Bölüm Değerlendirmesi: Aydınlanma'nın Psikolojiye Üç Katkısı	271
Bölüm Kaynakçası.....	273

10. BÖLÜM

BİLİMSEL PSİKOLOJİNİN HABERCİLERİ – ÜÇ HAT, BİR EŞİK (M.S. 1800–1850)

Dönemin Genel Panoraması: Eşiğin Hemen Öncesi.....	276
Birinci Hat: Materyalist Program — Zihin Beyin midir? —	278
İkinci Hat: Dualist-Ölçümsel Program — Zihin Bağımsız ama Ölçülebilir mi? —	282
Üçüncü Hat: Spiritüalist-Araştırmacı Program — Zihin Ölçülebilirin Ötesine Geçer mi? —	286
Üç Hattın Karşılaştırmalı Değerlendirmesi ve 1879'a Giden Yol	287
Bölüm Kaynakçası.....	288

11. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ – DÖRT TİPOLOJİ, BEŞ AŞAMA, BİR AKIŞ

Bu Bölümün Çerçevesi: Genişletilmiş Perspektif.....	291
Dört Büyük Tipoloji: Ruh Anlayışlarının Kalıcı Eksenleri.....	292
Beş Büyük Yöntemsel Aşama: Bilgi Üretiminin Dönüşümü	294
Kavramsal Süreklilikler: M.Ö. 1500'den Günümüze Yaşayan Fikirler	295
Yanlış Teorilerin Üretken Mirası: Paradoksal Katkıları.....	297

Genişletilmiş Düşünür Değerlendirme Matrisi	298
Psikoloji Tarihinde Tarihsel Adalet: Yeniden Dahil Edilmesi Gerekenler	299
Modern Bilimle En Güçlü Diyalog İçindeki Figürler	302
SONUÇ: 1879'un Anlam Haritası — Psikoloji Biliminin Miras Aldıkları —	304
Bölüm Kaynakçası	306
 Kaynakça	 309
 Haritalama: Psikoloji Tarihinin Haritası	 334
 Dizin	 335

GİRİŞ

KİTABA GENEL BAKIŞ: KONULAR, BÖLÜMLER VE BİR OKUMA REHBERİ

Yolculuğa Çıkmadan Önce Haritaya Bir Göz Atmak

Bu Kitap Ne Anlatıyor?

Elinizdeki kitap, insanın kendi zihnini, ruhunu ve davranışını anlama girişiminin yaklaşık üç bin üç yüz yıllık tarihini ele almaktadır. Bu, alışıldık bir psikoloji tarihi kitabından üç temel noktada ayrılmaktadır. Birincisi, başlangıç noktası: Standart anlatılar psikoloji tarihini Antik Yunan'dan, bazen de doğrudan 1879'da Wilhelm Wundt'un Leipzig'deki laboratuvarından başlatır. Bu kitap ise M.Ö. 1500'lere yani çok daha öncesine, Hint kıtasının Vedik geleneğine ve İran'ın kadim dinî-felsefi mirasına kadar geri gider. İkincisi fark, coğrafi kapsam: Bu kitap psikolojik düşünceyi tek bir kıtanın ya da kültürün tekeli olarak görme üzerine hazırlandı; Hint, İran, Yunan, İslam dünyası ve Batı Avrupa'yı birbirinden bağımsız bloklar değil, sürekli etkileşim içindeki bir düşünce ağının parçaları, hatta ip yumakları olarak ele alır. Üçüncüsü, yöntem: Her düşünür hem kendi döneminin bilimsel ve entelektüel standartları içinde hem de modern psikolojinin kavramsal ölçütleriyle değerlendirilmektedir ki bu nokta şu açıdan çok önemlidir modern bilim kıstasları bir önceki bilim adamlarını ve yaptıkları çalışmaları günümüz ölçütlerine göre değerlendirmektedir oysa tarih kendi olduğu zaman içinde değerlendirilmelidir, kıyaslanmalı ve anlaşılmalı çalışılmalıdır.